

**Nacionalinio saugumo ir gynybos komiteto, atliekančio parlamentinį tyrimą
dėl asmenų, verslo subjektų ir kitų interesų grupių galimo neteisėto poveikio
valstybės institucijoms priimant sprendimus ir galimos neteisėtos įtakos
politiniams procesams, posėdis**

2018 m. balandžio 18 d.

V. BAKAS (*LVŽSF**). Prašau, pone Algimantai, prisėskit. Gal trumpai. Galbūt apie priežastis, kodėl mes jus pakvietėme. Ačiū, kad atvykote. Šiuo metu Nacionalinio saugumo ir gynybos komitetas atlieka parlamentinį tyrimą dėl verslo įvairių interesų grupių įtakos Lietuvos politinei sistemai, taip pat strateginių svarbių įmonių valdymui. Mes su jumis norėtume pakalbėti apie įmonę, kuriai vadovavote, tai yra „Oro navigacija“, kai kuriuos ten procesus, kad jūs mums papasakotumėte. Jūs nesate niekuo kaltinamas, noriu iškart pasakyti. Mes tiesiog norime kaip buvusio vadovo paklausti apie tam tikrus dalykus, kurie domina parlamentinį tyrimą ir susiję su Seimo suformuluota užduotimi.

Galbūt pradžiai noriu jūsų paprašyti papasakoti, nuo kada apskritai jūs vadovavote „Oro navigacijai“, iki kada.

A. RAŠČIUS. Mano karjera prasidėjo 1978 metais. 1991 metais buvo suformuota Skrydžių valdymo tarnyba. Nuo to laiko aš ir dirbau. Keitė pavadinimus. Po kažkiek metų tapo Civilinės aviacijos direkcija, nes buvo priimta Aviacijos inspekcija. Direkcija buvo iki 2000 metų. Direkcijoje teko dirbti departamento direktoriumi. Aš esu skrydžių vadovas... Tai pradėjau kaip skrydžių vadovas, pamainos viršininkas, centro viršininkas, departamento direktorius, paskui Civilinės aviacijos direkcijos generaliniu direktoriumi dvejus metus dirbau. 2000 metais, išskirsčius...

V. BAKAS (*LVŽSF*). Nuo kada dirbote generaliniu „Oro navigacijos“ direktoriumi?

A. RAŠČIUS. Nuo 2000 metų, nuo pat pradžios. Teko įmonę sukurti. Nelabai patiko Civilinės aviacijos direkcija, ten yra labai daug politinių funkcijų, todėl civilinės aviacijos administracija buvo atskirta, padarytas atskiras padalinys valstybės įstaiga, o „Oro navigacija“ tapo valstybės įmone, kuri užsiėmė skrydžių valdymu. Nuo 2000 metų aš iki 2017 metų vadovavau tai įmonei, buvau generalinis direktorius. Tokia trumpa būtų biografija.

* Santrumpų reikšmės: *LLRA-KŠSF* – Lietuvos lenkų rinkimų akcijos-Krikščioniškų šeimų sąjungos frakcija; *LSDDF* – Lietuvos socialdemokratų darbo frakcija; *LSDPF* – Lietuvos socialdemokratų partijos frakcija; *LSF* – Liberalų sąjūdžio frakcija; *LVŽSF* – Lietuvos valstiečių ir žaliųjų sąjungos frakcija; *MSNG* – Mišri Seimo narių grupė; *TS-LKDF* – Tėvynės sąjungos-Lietuvos krikščionių demokratų frakcija; *TTF* – frakcija „Tvarka ir teisingumas“.

V. BAKAS (*LVŽSF*). Iki kada vadovavote?

A. RAŠČIUS. Iki 2017 m. vasario 2 d.

V. BAKAS (*LVŽSF*). O apskritai apie save galėtumėt papasakoti, ką jūs baigėte?

A. RAŠČIUS. Esu baigęs...

V. BAKAS (*LVŽSF*). Ką dirbote iki tol?

A. RAŠČIUS. Prašau?

V. BAKAS (*LVŽSF*). Ką dirbote iki tol?

A. RAŠČIUS. Po vidurinės mokyklos baigiau 21-ąją technikos mokyklą taip, kaip jau į ją seniai įstojau. Ten reikėjo rusų kalba laikyti egzaminus, aš laikiau tris ar keturis, tai neperėjau. Mokiausi Vilniaus 21-ojoje technikos mokykloje, tekintojas, III kategorijos universalas. Po to Kyviškių oro klubas, po to sovietų armijoje tarnavau Vokietijoje specialiuosiuose padaliniuose. Grįžęs įstojau į Kirovogrado aviacijos mokyklą, navigacijos. Po to grįžęs pradėjau dirbti Vilniuje ir po metų įstojau į Leningrado, dabar Peterburgo civilinės aviacijos akademiją, penkerius metus mokiausi. Grįžau į Vilnių, Vilniuje dirbau. Nuo 1991 metų iki 2005 metų mokiausi Malmės aviacijos akademijoje, Liuksemburgo aviacijos institute, (...) koledže kai kuriuos kursus išėjau. Toks mano būtų išsilavinimas, daugiausia susietas su aviacija.

V. BAKAS (*LVŽSF*). Gerai. Aš tada noriu jūsų paklausti. Papasakokite apskritai, kaip... Kadangi jūs buvote nuo įsikūrimo pradžios, „Oro navigacijai“ vadovavote, kaip „Oro navigacijoje“ buvo įdiegta radiolokacinė sistema? Ta prasme, buvo... Apskritai, kas ją įdiegė? Ar buvo daromos analizės? Kas ją diegė? Kodėl buvo pasirinkta viena ar kita įmonė ar žmonės?

A. RAŠČIUS. Dar 1991 metais, tapus savarankiškiems, palikimas buvo sovietinės įrangos, nors jiniai skaitėsi pusiau automatizuota skrydžių valdymo įranga, bet buvo pasenusios technologijos, ir pati įranga daugiau ant lempų padaryta ne ant tranzistorių. Taip pat visi lokatoriai, tada vienas buvo lokatorius, Vilniuje stovėjo, dvigubas skaitėsi, antrinis ar pirminis, sovietų gamybos. Atrodo, 1993 metais po pono V. Landsbergio vizito į Prancūziją buvo susitarta, kad prancūzai įdiegs mums skrydžių valdymo automatizuotą įrangą ir lokatorius. Apie 1995–1996 metus prancūzų firma „Thales“ įdiegė du lokatorius ir automatizuotą skrydžių valdymo sistemą, tai čia buvo pirma automatizuota skrydžių valdymo sistema, buvo įdiegta su Prancūzijos finansine dotacija. Ta įranga išsilaikė gana ilgai, iki 2004 metų. Su atnaujinimais radijo lokatoriai taip pat dirbo gana ilgai.

2004 metais buvo organizuotas konkursas, atviras konkursas dėl radijo lokatorių keitimo. Jį laimėjo ispanų firma „Indra“.

V. BAKAS (*LVŽSF*). Kelintais metais?

A. RAŠČIUS. 2004 metais, taip, 2004.

V. BAKAS (*LVŽSF*). Radijo lokatorių keitimo?

A. RAŠČIUS. Taip, radijo lokatorių.

V. BAKAS (LVŽSF). Gerai.

A. RAŠČIUS. Konkurse dalyvavo tada „Thales“, „Indra“ ir italai. Kainos tarp „Indros“ ir „Thales“ buvo apie 30 tūkst. skirtumas, italai tikrai, man atrodo, aukštesnę kainą buvo (...). Taip čia atsirado nauja įranga, sakysim, radijo lokatorių „Indros“. Užpraeitais metais kartu su lenkais buvo organizuotas konkursas tarptautinis. Tame konkurse laimėjo „Indra“, ispanų kompanija, ir dabar, kiek aš žinau, jiniai turi artimiausiu metu įdiegti naują įrangą Vilniaus regioniniame skrydžių valdymo centre.

V. BAKAS (LVŽSF). O pagal kokius kriterijus buvo išvis pasirinkta konkurso laimėtojų įmonė „Indra sistemas“, jeigu teisingas pavadinimas, taip?

A. RAŠČIUS. „Indra sistemas“.

V. BAKAS (LVŽSF). Taip.

A. RAŠČIUS. Buvo parengti bendri, kiek aš žinau, su lenkais reikalavimai. Bendrus reikalavimus nėra sudėtinga rengti, nes Europos oro kontrolė yra parengusi, kokias funkcijas mes turėtume įdiegti, sakysim, šiandien, rytoj ar poryt. Tos funkcijos surašomos paprastai. (*Balsai salėje*) Parengiami tada dokumentai ir konkursinės sąlygos. Jos pateikiamos iš mūsų pusės Civilinės aviacijos administracijai. Be jos leidimo mes neturime teisės jokios įrangos įdiegti, nes po įdiegimo jie išduoda mums leidimus eksploatuoti tą įrangą. O taip tai pagal tą... Šitas paskutinis konkursas buvo rengiamas pagal Lenkijos viešųjų pirkimų įstatymą. Jis nesiskiria nuo Lietuvos, jie yra (...). Po to, sakysim, atrankos Lenkijos viešųjų pirkimų tarnyba, kiek aš žinau, patikrino visas procedūras, nustatė, kad pažeidimų nėra, taip ir atsirado sutartis. Buvo pasirašyta bendra su lenkais.

V. BAKAS (LVŽSF). O kas buvo „Indros sistemas“ partneriai diegiant sistemas?

A. RAŠČIUS. Jie patys?.. Aš nesupratau.

V. BAKAS (LVŽSF). O kažkokie subrangovai dalyvavo? Arba partneriai, kurie diegė sistemas oro navigacijoje, buvo kokie nors partneriai su (...)? Ar jūs žinote apie juos?

A. RAŠČIUS. Jie patys diegė, nebuvo tokių, kiek aš atsimenu. Niekada nesidomėjau, bet jie patys visą laiką tai daro. Matote, čia vėl du dalykai yra. Dabar sistemą jie diegs, tai sunku pasakyti. Dabar tik pradėta diegti, man atrodo, šių metų pabaigoje jie turi. O jeigu mes kalbame apie lokatorius, ten atskirai ėjo, statė bokštus Lietuvos kompanija (...). Statybos darbai Lietuvos kompanijų yra pigesni, negu jie patys užsiimtų, (...) lokatorius diegė jie.

V. BAKAS (LVŽSF). Gerai, o jums žinoma tokia įmonė „NRPL“?

A. RAŠČIUS. Taip.

V. BAKAS (LVŽSF). Papasakokite apie ją.

A. RAŠČIUS. „NRPL“ tai yra dabar, kiek žinau, anglų kompanija, šiuo metu savininkai yra anglų kompanijos (...) konglomeratas, kurie užsiima povandeniniais laivais, radijo lokacinėmis sistemomis ir jie buvo, jeigu kalbame apie lokatorius, viena dalis „Indros“ lokatorių buvo „Indros“ kompanijos, jie nebuvo „NRPL“ o“.

V. BAKAS (LVŽSF). Jie kas buvo? „Indros“ partneriai?

A. RAŠČIUS. Partneriai, taip. „Indra“ tada pastatė antrinį lokatorių, o jie pirminį.

V. BAKAS (LVŽSF). Kaip atsirado ta kompanija?

A. RAŠČIUS. „Indra“ pakvietė paprasčiausiai.

V. BAKAS (LVŽSF). Jūs asmeniškai pažįstamas su „NRPL“ vadovais?

A. RAŠČIUS. Aš su visais vadovais pažįstamas.

V. BAKAS (LVŽSF). Galite įvardinti kas tokie, su kuo jūs bendravote?

A. RAŠČIUS. Kada?

V. BAKAS (LVŽSF). Tuo metu, kai buvo diegiama radiolokacinė sistema, ir dabar.

A. RAŠČIUS. Su Viktoru Jurinu.

V. BAKAS (LVŽSF). V. Jurinas?

A. RAŠČIUS. Viktoras Jurinas tada buvo savininkas tos kompanijos.

V. BAKAS (LVŽSF). O iš kur jūs jį pažįstate?

A. RAŠČIUS. Mane kažkada supažindino technikos direktorius.

V. BAKAS (LVŽSF). Kada?

A. RAŠČIUS. Gal 1992 metais.

V. BAKAS (LVŽSF). O kas tas technikos direktorius?

A. RAŠČIUS. Genadijus Matulaitis, įmonės direktorius.

V. BAKAS (LVŽSF). Ir kokio pobūdžio jūsų santykiai su V. Jurinu? Kokio pobūdžio, kas supažindino, kokias bendras veiklas vykdėte?

A. RAŠČIUS. Supažindino, motyvuodamas tuo, kad jie turi labai gerą lokatorių. Buvome mes Peterburge pakviesti į jų gamyklą, mačiau tuos lokatorius.

V. BAKAS (LVŽSF). Sankt Peterburge?

A. RAŠČIUS. Taip. Nes jie iš pradžių turėjo Sankt Peterburge, po dvejų metų (...) arba V. Putinas norėjo perimti jo visą gamyklą, jis gamyklą perkėlė į Suomiją nuo 1994 metų. Dabar ji yra Suomijoje veikianti įmonė. Jis yra Suomijos pilietis.

V. BAKAS (LVŽSF). Kas? V. Jurinas?

A. RAŠČIUS. Taip.

V. BAKAS (LVŽSF). O buvo Rusijos pilietis?

A. RAŠČIUS. Jis buvo Rusijos. Suomijos pilietis, Suomijos įmonė ir prieš trejus metus ji buvo parduota anglų kompanijai. Tai (...) aš nepažįstu, naujų savininkų.

V. BAKAS (*LVŽSF*). Gerai, jeigu vėl grįžtume. Vadinasi, senas pažįstamas V. Jurinas dalyvauja diegiant radiolokacines sistemas, dirbęs gamykloje Sankt Peterburge, jums buvo žinomi tie V. Jurino dalyvavimai, V. Jurino ir jo įmonės dalyvavimas, diegiant radiolokacines sistemas?

A. RAŠČIUS. Taip.

V. BAKAS (*LVŽSF*). Kaip jums tai tapo žinoma? Ar tai buvo „Indros“ pasiūlyme, ar tai buvo?.. Kaip iš viso ši kompanija, „NRPL“, atėjo į oro navigaciją?

A. RAŠČIUS. Paprasčiausiai, tikriausiai „Indra“ pakvietė dalyvauti. Yra keletas dalykų. Prieš 15, sakykime... „Indra“ arba kitos kompanijos kartais turi tik vieną dalį lokatoriaus, sakykime, antrinę dalį, kiti turi pirminę, ir tokie bendri konkursai ar bendras dalyvavimas tuose konkursuose nėra toks labai išskirtinis atvejis.

V. BAKAS (*LVŽSF*). Bet jie jus įspėjo, kad pakvies būtent NRPL, nes vis tiek čia oro erdvės stebėjimo sistemas diegė iš esmės įmonė?

A. RAŠČIUS. Aš noriu pasakyti dar vieną dalyką, patikslinti. Skelbiamas tarptautinis konkursas, konkursą laimi „Indra“ ir šioje vietoje viena sudedamoji dalis, sakysime, NRPL, kita – visas komplektas yra „Indros“. Kitoje dalyje yra kitaip – gal Kanados yra ar vokiečių ir, sakysime, TALES. Paprastai antenos dabar gaminamos ar anksčiau buvo gaminamos tik vienos ar dviejose valstybėse, tai tokie dalykai yra komplektuojami. Kas ten yra partneris, mes niekada nežiūrime į tuos dalykus. Anksčiau.

V. BAKAS (*LVŽSF*). Jūs kada laimėjo radiolokacines sistemas diegianti „Indra“, jūs matėte bendrą pasiūlymą, kuriame buvo nurodyta, kad štai kartu dalyvaus NRPL, ar kaip buvo? Kaip jie atsirado? Ir kaip taip sutapo, kad tai yra jūsų pažįstamas? Ar čia sutapimas, ar čia?..

A. RAŠČIUS. Atsiprašau, tai ir „Indros“ pažįstamas.

V. BAKAS (*LVŽSF*). Suprantu. Ir „Indros“, ir jūsų nuo 1992 metų. Ar buvo kokios nors alternatyvos? Tiesiog aš noriu, kad jūs papasakotumėte kaip NRPL atsirado?

A. RAŠČIUS. NRPL atsirado taip, kaip aš jums sakau, – per „Indros“ projektą.

V. BAKAS (*LVŽSF*). Tai jie bendrai teikė paraišką viešuosius?..

A. RAŠČIUS. „Indra“ pateikė tokį pasiūlymą, kad viena dalis bus tokia, kita dalis – tokia. Bendras kompleksas. Ir mes niekada nesiaiškinome, ar antena yra iš Čekijos, ar, sakysime, vienas imtuvas yra iš ten ar iš ten. Yra bendras pasiūlymas, nes tokia praktika buvo. „Indra“ prieš ketverius ar penkerius metus, aš žinau, Kanados turėjo vieną dalį. Dabar jie turi ir savo visą kompleksą. (*Balsai salėje*)

M. BASTYS (*MSNG*). Prašom, prašom. Jūs klauskite. Aš čia įvedu... paskui klauskite. Prašom.

A. ANUŠAUSKAS (*TS-LKDF*). Aš suprantu, kad šiuo atveju jūsų, kaip institucijos, priklausomybė... tuo metu buvo Susisiekimo ministerija kuruojanti. Noriu paklausti. Tuo metu,

kai vyko tas įrangos atnaujinimas, Susisiekimo ministerija formulavo jums, nesakau, kad užduotis, bet išdėstė savo požiūrį dėl įrangos pirkimo, pavyzdžiui, remdamasi kokiomis nors geopolitinėmis situacijomis, kad galbūt ieškotis įrangos kur nors kitur ir t. t.? Koks buvo požiūris pačios ministerijos, ar jie tiesiog nedalyvavo šiame procese, nieko nesakė, tik užėmė tokią stebėtojų poziciją?

A. RAŠČIUS. Ministerijos dalyvavimas pasireiškėdavo visą laiką per strateginio plano tvirtinimą. Dabar kai kuriais atvejais valdyba tikrina arba daugiausiai svarsto viešųjų pirkimų visus dokumentus, sandorius tvirtina ar netvirtina, daugiausia pritaria sandoriams. Vienokios ar kitokios įtakos nebuvo iš Susisiekimo ministerijos, kad pasirinktume tą ar kitą. Ir dabar, kiek aš žinau, mano kolegos susiduria su ta problema, kad visada įmonės skelbia atvirus tarptautinius konkursus didesnėm sumom. Čia būtinai tą mes darome, tas buvo reikalaujama ir tą visos ministerijos kuruodavo, prižiūrėdavo. Kas laimi, tas laimi. Tai šioje vietoje, kur sakiau, kad yra dabar problema, jei, pavyzdžiui, rusai norėtų šiuo metu dalyvauti atviraime tarptautiniame konkurse, viešųjų pirkimų tarnybos dokumentuose, reglamentuose niekur nėra uždrausta to daryti. Tada mes atsiduriame... ir mano kolegos labai susiduria su vienokiom ar kitokiom problemom. Konkursą paskelbei, jeigu, sakysime, pradedi jį nutraukinėti todėl, kad atsirado kokie neaiškūs tiekėjai, tai šioje vietoje atsiranda problemų direktoriui, kodėl tu nutraukei *tenderį*... Atsiranda noras kartais galvoti, kad jis specialiai tą daro. Nebuvo to. Kiek aš žinau, iš savo kolegų iš kitų valstybių, tikriausiai ir pas mus tas buvo, iki 1996 metų labai stipriai dirbdavo tik pasiuntinybės. Per ministerijas... Tai čia esu girdėjęs, kad siūlydami savo vienokią ar kitokią įrangą.

A. ANUŠAUSKAS (*TS-LKDF*). Bet aš turiu galvoj čia daugiau kaip prieš dešimtmetį, tuo laikotarpiu...

A. RAŠČIUS. Aš 1995...

A. ANUŠAUSKAS (*TS-LKDF*). Aš norėjau dar pasitikslinti. O Valstybės saugumo departamentas kokią nors nuomonę išsakydavo dėl įrangos patikimumo, saugumo?

A. RAŠČIUS. Ne. Jie šituose dalykuose nedalyvavo. Gal ir būdavo tokia vienokia ar kitokia problema. Mes nebuvo tokie laisvi kaip įmonė. Aš dar kartą noriu paminėti, kad visus parengtus konkurso dokumentus ir techninius reikalavimus mes teikėme Civilinės aviacijos administracijai ir ten iš tikrųjų iškildavo vienokių ar kitokių patvirtinimų. Be jų sprendimo mes negalėdavome skelbti konkurso. Todėl kartais mes susidurdavome, nes mūsų gal vienas noras ar didesnis matymas techninių dalykų buvo vienoks, o jų buvo toks biurokratinis arba neįsigilinimas. Mes čia tarpusavy diskutuodavome. Tokių diskusijų buvo, bet čia daugiausiai būdavo technologinės diskusijos.

O taip pagrindiniai reikalavimai yra pas mus Europos Sąjungos surašyti ir net kai kurie... Kas yra labai blogai? Įmonei Europos Sąjungos reglamentais nustatyti techniniai parametrai ir

technologijos. Šitoje vietoje yra daug tokių technologijų, kurių Lietuvai iš principo nereikia, bet mes turime investuoti vien todėl, kad ten yra Europos Sąjungos reglamentas. Šitoje vietoje čia yra problemų įmonei dirbant.

V. BAKAS (LVŽSF). (Negirdėti) Sutariam taip, kad jeigu turite klausimų, ten (...). Ar jums žinoma buvo, ta prasme vis tiek, kad mūsų „Oro navigacijos“ paslaugomis naudojasi mūsų kariuomenė, sąjungininkai? Taip?

A. RAŠČIUS. Taip.

V. BAKAS (LVŽSF). Taip.

A. RAŠČIUS. Mes radiolokacinę informaciją pardavinėjame kariuomenei.

V. BAKAS (LVŽSF). Ką darėt? Pardavinėjot?

A. RAŠČIUS. Parduodam. Taip.

V. BAKAS (LVŽSF). Parduodate?

A. RAŠČIUS. Nes iš principo kai kurių lokatorių mums kaip „Oro navigacijai“ gal ir nereikėtų. Atsižvelgiant į tai, kad visi fiksuoti pažeidimai oro erdvės buvo pastebimi mūsų radiolokaciniai... ir kažkada teko dalyvauti kuriant priešlėktuvinę gynybą kartu su kariuomene, žinau jų poreikius, todėl mes tą informaciją (dabar tokie įstatymai yra) parduodame.

V. BAKAS (LVŽSF). O galite patikslinti, ką reiškia pardavinėjot Lietuvos kariuomenei sistemas? Čia kokias?

A. RAŠČIUS. Radiolokacinę informaciją. Mes informaciją...

V. BAKAS (LVŽSF). Informaciją ar sistemas?

A. RAŠČIUS. Informaciją.

V. BAKAS (LVŽSF). Ai, tik duomenis?

A. RAŠČIUS. Tiktai duomenis.

V. BAKAS (LVŽSF). Supratau.

A. RAŠČIUS. Paslauga. Teisingai. Šioje vietoje gal būtų vienas iš mano pasiūlymų (jau seniai mes tai kalbame) galbūt pabandyti vienais ar kitais metais radiolokatorių arba radiolokacinės informacijas sujungti į vieną lauką, nes jūrininkai turi savo radiolokatorius, pasieniečiai savo, mes savo turim, karinės oro pajėgos savo. Visi atskirai dirbame. Pavyzdžiui, Anglijoje visi radiolokatorių duomenys transliuojami į vieną sistemą ir visi bendrai naudojami.

V. BAKAS (LVŽSF). Pone Algimantai, bet klausimas būtų toks. Štai „Indros“ ir NRPL parduodamos ir diegiamos sistemos. Jūs vis tiek nagrinėjote alternatyvas, taip pat Europos galbūt patirtį. Kas naudoja jų parduodamas sistemas, tarkim, iš Europos šalių? Ar atkreipėte dėmesį į tai? Kokiose šalyse naudojamos tokios sistemos? Ką naudoja kitos Vakarų Europos šalys?

A. RAŠČIUS. Yra trys pagrindiniai gamintojai. Tai yra „Indra“, „Thales“ ir dabar pakeitė (jie dažnai keičia pavadinimus), italų kompanija, atsirado vokiečių. Dabar, ką jūs sakote apie

NRPL'ą, dabar jie vadinasi IASAT'as (...), jie penktas, atrodo, tiekėjas pasaulyje. Jeigu kalbėsime apie „Indros sistemas“, jų daug, man atrodo, per 100 yra, „Thaleso“ – 150, IASAT'o, atrodo, dabar 50 radiolokatorių įdiegtų yra.

V. BAKAS (*LVŽSF*). Kur?

A. RAŠČIUS. IASAT'o?

V. BAKAS (*LVŽSF*). 150 kur?..

A. RAŠČIUS. Visame pasaulyje, pradedant anglais, brazilais ir taip toliau. Anglijoje dabar vyksta modernizavimas, kur jie keičia apie 60 lokatorių, kariuomenė savo sistemų. Atrodo, laimėjo prancūzai – „Thalesas“, kiek aš žinau.

V. BAKAS (*LVŽSF*). Dėkoju. Bet jūs man galėtumėte vis dėlto papasakoti tas savo susipažinimo su V. Jurinu aplinkybes? 1992 metais jūs vykote į Sankt Peterburgą ir...

A. RAŠČIUS. Taip, jis pakvietė mus gamyklą.

V. BAKAS (*LVŽSF*). Kuo tai baigėsi? Nuvykote į gamyklą, kas toliau?

A. RAŠČIUS. Susipažinome, tada, po metų, kitų, jisai pateikė pasiūlymą modernizuoti Kauno radijo lokatorių.

V. BAKAS (*LVŽSF*). Taip. O jis pateikė pasiūlymą kaip fizinis asmuo ar kaip įmonė?

A. RAŠČIUS. Kaip įmonė.

V. BAKAS (*LVŽSF*). O kokia jo įmonė?

A. RAŠČIUS. Mes niekada nebendravome su juo, kaip sakysim, įmonėje kaip... turėdami privačius santykius, visą laiką būdavo oficialūs santykiai.

V. BAKAS (*LVŽSF*). Gerai.

A. RAŠČIUS. Čia nereiškia, kad jeigu pažįsti žmogų, vieną ar kitą vadovą... tai reiškia, kažkaip bendrauji įmonėje...

V. BAKAS (*LVŽSF*). O tai kam jis vadovavo, kokiai įmonei?

A. RAŠČIUS. NRPL'ui tada.

V. BAKAS (*LVŽSF*). O šiuo metu?

A. RAŠČIUS. Šiuo metu jis niekam nebevadovauja...

V. BAKAS (*LVŽSF*). Aišku.

A. RAŠČIUS. ...nes jis savo verslą pardavė anglams.

V. BAKAS (*LVŽSF*). Tai gerai, tęskite toliau. Po to, kai jis pasiūlė įsigyti...

A. RAŠČIUS. Aš supratau, kur...

V. BAKAS (*LVŽSF*). Tiesiog papasakokite tą santykį su tuo Judinu.

A. RAŠČIUS. V. Jurinu.

V. BAKAS (*LVŽSF*). V. Jurinu.

V. BAKAS (*LVŽSF*). Ir viskas, tuo ir baigėsi. Na, kaip baigėsi, visą laiką mes bendravome ir paskui, ir dabar bendraujame. Santykiai išliko, su visais bendraujame draugiškai.

Dabar vykdome bendrus projektus su juo.

V. BAKAS (*LVŽSF*). Kur?

A. RAŠČIUS. Vietname.

V. BAKAS (*LVŽSF*). Jūs turite bendrą verslą?

A. RAŠČIUS. Taip.

V. BAKAS (*LVŽSF*). Turėtumėte plačiau papasakoti.

A. RAŠČIUS. Aš čia, man atrodo...

V. BAKAS (*LVŽSF*). Tai yra slapta?

A. RAŠČIUS. Nesinorėtų, aš dirbu su kariniais projektais, tai šioje vietoje... su Lietuvos firma kita. (*Šurmulyš salėje*) Yra tokia firma „LiTak-Takas“. Šioje vietoje...

V. BAKAS (*LVŽSF*). Tai čia yra jūsų bendra įmonė „LiTak-Takas“?

A. RAŠČIUS. Ne, ne, paprasčiausiai mano privatus verslas. Aš tarpininkauju kitose šalyse pardavinėjant radiolokacinę įrangą.

---. (*Kalba ne per mikrofoną, negirdėti*)

V. BAKAS (*LVŽSF*). Jo, jo, prašau.

A. RAŠČIUS. (*Juokiasi*) (*Kalba ne per mikrofoną, negirdėti*) ...išeiti į tą rinką.

---. (*Kalba ne per mikrofoną, negirdėti*)

A. RAŠČIUS. Iš oro navigacijos. Ir ten „LiTak Takas“ daugiausiai užsiima verslu, modernizuojant posovietines sistemas, čia dar tas yra.

V. BAKAS (*LVŽSF*). Tame versle jūs dalyvaujate kartu su V. Jurinu? Taip ar ne?

A. RAŠČIUS. Ne, dalyvauja įmonė, Algimantas Raščius – tik direktorius, o jis man padeda kartais.

V. BAKAS (*LVŽSF*). Jūs esate direktorius?

A. RAŠČIUS. Taip.

V. BAKAS (*LVŽSF*). O jisai jums padeda?

A. RAŠČIUS. Taip, paprasčiausiai.

V. BAKAS (*LVŽSF*). Jis yra darbuotojas ar akcininkas?

A. RAŠČIUS. Jis yra pagrindinis akcinin... vienas iš akcininkų.

V. BAKAS (*LVŽSF*). Tai jūs dirbate su posovietinėmis šalimis, prekiaujate oro navigacijos įranga?

A. RAŠČIUS. Radiolokacinę įrangą.

V. BAKAS (*LVŽSF*). Radiolokacinę įrangą?

A. RAŠČIUS. Ir konsultuoju oro navigacijos klausimais.

V. BAKAS (LVŽSF). Taip, aišku. O nuo kada jūs tame versle kartu dalyvaujate su ponu V. Jurinu?

A. RAŠČIUS. Trys mėnesiai.

V. BAKAS (LVŽSF). Tris mėnesius. O iki tol buvo kažkokių bendrų interesų, privačių jūsų ir Viktoro Jurino, kada vadovavote „Oro navigacijai“?

A. RAŠČIUS. Nebuvo, nes tie santykiai būtų susieti, dabar jau reikėtų deklaruoti, aš tokiais dalykais neužsiimu.

V. BAKAS (LVŽSF). Jūs, kaip profesionalas, ką galvojate apie įrangos, kuri buvo įdiegta oro navigacijoje jūsų vadovavimo laikotarpiu patikimumu? Būtent dėl įrangos, kuri iš esmės buvo diegiama į oro navigaciją, patikimumo kaip NATO valstybėje?

A. RAŠČIUS. Jeigu būtų kažkiek kažkokių abejonių, tai, sakysime, mes nepasirašinėtume kontrakto su kariuomene ir tą įrangą pakeistume. Dar vienas dalykas, noriu pasakyti, kad IASAT grupė įdiegė... Buvo vienas bendras projektas, iš Suomijos Vyriausybės gavę grantą, kartu buvome pasirašę sutartį tyrimo darbus atlikti Lietuvos oro erdvėje. Tai jeigu Suomijos Vyriausybė pasitiki, grantus teikia... Kiek aš žinau, labai įdomi informacija dabar anglams atiteko, papuolė, gal mano kolegos yra pasakę, kad reikia nepasitikėti ta įmone – IASAT, anglai jau vieną raštą parašė ir ruošiasi per Susisiekimo ministeriją kažkaip reaguoti, kodėl tokia nuomonė yra apie jų įmonę. O atsakant apie patikimumą NRPL... (*Balsai salėje*) (*Kalba ne per mikrofoną, negirdėti*)

V. BAKAS (LVŽSF). Nes iš tikrųjų anglų įmonė, jeigu...

A. RAŠČIUS. Dabar IASAT'as prižiūri, turėjome sutartį radijo lokatorių priežiūros, vienos dalies. Mano kolegos norėjo nutraukti...

V. BAKAS (LVŽSF). O jūsų įmonė prekiauja su šalimis, kurioms taikomos sankcijos?

A. RAŠČIUS. Mes neprekiuojame, mes tik teikiame paslaugas.

V. BAKAS (LVŽSF). Teikiate paslaugas šalims, kurioms taikomos sankcijos?

A. RAŠČIUS. Paprastai ne, jeigu gauname iš Užsienio reikalų ministerijos raštą, kad toms šalims, toms aviakompanijoms yra uždrausta teikti oro eismo paslaugas. Čia yra truputį, tiesiai pasakysiu, problematika, kartais mes patys pirmiau sužinome, kokias Europos Sąjunga sankcijas taiko ir per Civilinės aviacijos administraciją atsisakome teikti tas oro eismo paslaugas.

V. BAKAS (LVŽSF). O kokios tos šalys, kokias jūs sužinojote, jog taikomos sankcijos ir jūs teikiate paslaugas?

A. RAŠČIUS. Dabar nežinau, yra sąrašas visokiausių kompanijų.

V. BAKAS (LVŽSF). Jūs sakote, sužinoję pirmi. Ar yra tokių šalių, su kuriom...

A. RAŠČIUS. Dabar buvo Šiaurės Korėjos aviakompanijoms uždrausta teikti paslaugas.

V. BAKAS (LVŽSF). Jūs joms teikėte paslaugas?

A. RAŠČIUS. Mes neteikiame, mes teikiame visiems, kuriems leidžiama pagal Lietuvos įstatymus. Jeigu ateina iš Užsienio reikalų ministerijos perspėjimas arba pranešimas, kad Europos Sąjunga ar dar kažkas, ar Suvienytos Tautos priėmė sprendimą, kad tokioms aviakompanijoms ir tokioms šalims negalima teikti oro eismo paslaugų, mes jų ir neteikiame, iš karto uždraudžiama.

V. BAKAS (LVŽSF). Galite įvardinti tokį atvejį ar buvo tokių atvejų?

A. RAŠČIUS. Kiekvieną dieną yra. Dabar sunku prisiminti. Jų kiekvienais metais būna, vienos ar kitos šalys, taip pat kaip ir kompanijos.

V. BAKAS (LVŽSF). Norėjau dar jūsų paklausti. Kai dirbote „Oro navigacijoje“, ar jums vadovaujant, teko girdėti ar matyti būtent radiolokacinės sistemos sutrikimus, ar prisimenate atvejus, kad būtų sutrikęs sistemų darbas. Kokios buvo priežastys? Ir antras klausimas su tuo susijęs, ar teko susidurti su požymiais, kad buvo susidurta su didelio kiekio duomenų persiuntimu? Be jūsų leidimo, be jūsų...

A. RAŠČIUS. Mano technikos direktorius, kurį atleidau, tai jis visus nusikopijavo pas save. Ne, matote... (*Balsai salėje*)

M. BASTYS (MSNG). Nusikopijavo?

A. RAŠČIUS. (*Negirdėti, blogas įrašas*) Ne, visas sutartis, dar kažką. Aš prieš metus turėjau problemą, savo technikos direktoriui turėjau sustabdyti leidimą dirbti su slapta informacija. Tai jis septynis skundus parašė, ir kai pradėjome tyrimą, pasirodo, jis kopijavo visus...

M. BASTYS (MSNG). O tai kam jis kopijavo?

A. RAŠČIUS. Sau. Pas mus uždrausta visa informacija.

M. BASTYS (MSNG). Kopijavo ką? Sutartis?

A. RAŠČIUS. Sutartis kai kurias, dokumentus, dar kažką.

M. BASTYS (MSNG). O kas čia toks buvo tas technikos direktorius?

A. RAŠČIUS. Genadijus Matulaitis.

M. BASTYS (MSNG). Tai vis dėlto grįžtame prie duomenų persiuntimo.

A. RAŠČIUS. Radiolokaciniai duomenys eina pas mus ir pas lenkus, ir pas... Dar noriu pasakyti, kad mūsų radiolokaciniais duomenimis, vaizdeliu naudojamės mes patys, pagal sutartį mes retransliuojame kai kuriuos duomenis latviams, kai kuriuos duomenis lenkams. Taip pat tuos radiolokacinius duomenis gauname ir iš Lenkijos kai kurių lokatorių, ir iš Latvijos. Šitie duomenys transliuojami tik mūsų kanalais, tik pagal sutartis, tik tiems objektams, kurie numatyti sutartyse. O apie kitus duomenis sunku pasakyti, ką jūs turite omenyje.

V. BAKAS (LVŽSF). Na, ar buvo kokių nors incidentų, neįprastų sutrikimų sistemų, ar buvo aptiktas duomenų persiuntimų per Wi-Fi įrangą, kuri ten įrengta prie lokatorių?

A. RAŠČIUS. Čia vėl yra vienokia ar kitokia diskusija. Kad būtų supaprastintas aptarimas vienos ar kitos sistemos, yra leidžiama prisijungti tos įrangos prižiūrėtojams arba gamintojams prie mūsų, sakysime, skrydžių valdymo „Thaleso“ įrangos, nes gamintojai buvo iš Australijos. Taip, mes jiems duodavome prisijungimą, šitoje vietoje australams, kad jie iš karto galėtų pamatyti, kokia problema yra toje sistemoje, ir iš karto galėtų reaguoti arba patarti, kad reiktų taip ir taip padaryti. Tas pats yra ir su radijo lokatoriais. Čia ne Wi-Fi, o yra tinklas, yra koduoti tinklai, kur leidžiama vieniems ar kitiems inžinieriams, atsiradus problemoms, pasižiūrėti į mūsų...

V. BAKAS (LVŽSF). Gerai, aš gal tada suformuluosiu kitaip klausimą. Štai mano pirminis klausimas buvo toks: ar buvo neįprastų duomenų sutrikimų ir ar buvo analizuotos priežastys? Tik tiek. Ar buvo nustatyta duomenų didelio, neįprastai didelio kiekio duomenų perdavimo atvejų šalims, kurios?..

A. RAŠČIUS. Aš nesu girdėjęs.

V. BAKAS (LVŽSF). Gerai, aš jums priminsiu. 2015 m. spalio mėnesį kelioms valandos sutriko darbas. Jūs tyrėte šį atvejį, „Oro navigacija“ tyrė.

A. RAŠČIUS. Taip, visus atvejus tiria.

V. BAKAS (LVŽSF). Kas buvo nustatyta?

A. RAŠČIUS. Dabar sunku pasakyti, kuris atvejis, ir...

V. BAKAS (LVŽSF). Gerai, tada papasakokite išvis apie atvejus, kuriuos tyrėte, kokie ten tyrimų rezultatai buvo? Ką jūs prisimenate, jei tokių sutrikimų buvo?

A. RAŠČIUS. Vienokių ar kitokių sutrikimų būna kiekvieną dieną įrangos, žiūrint kokios, tai čia vienos ar kitos reagavimas... Buvo net toks sutrikimas, kad kabelį nukirto „Telekomas“ ir 8 valandas lokatorius negalėjo veikti, duomenų transliuoti. Tokių atvejų buvo, todėl ir atsirado savi tinklai, nes paklausus, o kodėl jūs neremontuojat, sako, naktis atėjo, mes prožektorių neturime, virš jūros negalėjome paslaugų teikti gerų. Tokių atvejų yra.

Dabar noriu pasakyti, kad reiktų žiūrėti visus protokolus. Kiekvieną atvejį mes tiriamo, sudaroma komisija, tos komisijos išvados teikiamos (...).

V. BAKAS (LVŽSF). Gerai, aš gal kitaip.

A. RAŠČIUS. Aš labai atsiprašau, man...

V. BAKAS (LVŽSF). Žiūrėkite, pas jus vis tiek yra kažkokia rizikų valdymo sistema. Jūs analizuojate įvykių sutrikimus. Galite man tada įvardinti pagrindines sutrikimų priežastis, kurias jūs nustatėte? Tokias, kurios susijusios su įrangos patikimumu.

A. RAŠČIUS. Jeigu mes kalbame apie radiolokatorių, tai pagrindinis buvo, man atrodo, rotorius gedimas. Kiek aš žinau, mano kolegos, man išėjus, dar turėjo didelių problemų. Niekaip negalėjo rotorius atstatyti. Rotorių reikia pirkti. Austrai, atrodo...

V. BAKAS (*LVŽSF*). Gerai. Prašom.

---. Sakėte, nukirto kabelį ir nebeveikia. Nejaugi tokia svarbi sistema neturi alternatyvių veiksmų, kad nebeveikia radiolokacija? Ar nuo vieno kabelio taip visiškai priklauso?

---. Kažkada priklausė. Dabar ne. Mes turime trigubą radiolokacinį padengimą. Dar vienas dalykas, noriu tik pasakyti, kad net be... jeigu visiškai visus radiolokatorius išjungtume, pas mus yra procedūra, kuri vadinasi grafiniu valdymu. Mes turime tokias sistemas. Kur dar yra problemų pas mus? Jeigu kitose valstybėse yra apspręsta, kokią įmonę turi turėti rezervą, žiūrint iš valstybės požiūrio, pas mus, Lietuvoje, to nėra padaryta, ir kiekvieno įmonės vadovo reikalas, kaip jis pamatys tą problemą, ar jam reikės rezervuoti, ar jam nereikės. Paliekama vadovo atsakomybei. Bendro valstybinio požiūrio nėra Lietuvoje šiuo atžvilgiu. O taip sistemos yra dubliuojamos. Todėl mes tris lokatorius laikome, todėl yra dabar pasirašytos kelios sutartys su lenkais, kad retransliuotų duomenis, kai mūsų sugenda. Tai čia buvo dar labai seniai, prieš 10 ar 15 metų.

V. BAKAS (*LVŽSF*). Gerai. Aš noriu jūsų, kaip specialisto, paklausti. Štai jūs sakėte, įrangą pradėjote diegti apsilankęs Sankt Peterburge, taip?

A. RAŠČIUS. Aš nesakiau, kad įrangą mes pradėjome diegti apsilankę.

V. BAKAS (*LVŽSF*). Pasiūlymus gavote, taip?

A. RAŠČIUS. Čia vienas iš projektų.

V. BAKAS (*LVŽSF*). Taip, vienas iš projektų. Noriu jūsų paklausti, ar buvo nustatyta atvejų... Jūs iki kada dirbote? Iki 2017...

A. RAŠČIUS. Vasario.

V. BAKAS (*LVŽSF*). Vasario, ar ne? Ar jums yra žinomi atvejai, kad jūsų esamoje ar įsigytoje įrangoje būtų įdiegtos kokios nors kenkėjiškos programos, kurios leistų duomenis be jūsų žinios perduoti trečiosioms šalims?

A. RAŠČIUS. Man vadovaujant nebuvo. Mes tikrinome įrangas visas ir buvo specialiai tikrinama, specialiai pasamdytas auditas iš (...) patikrinti visas įrangas ir nieko nenustatė. Tokių faktų nebuvo.

V. BAKAS (*LVŽSF*). Nebuvo niekada nustatyta?

A. RAŠČIUS. Ne, nebuvo.

V. BAKAS (*LVŽSF*). O kas tą auditą darydavo? Kas aptarnaudavo tas jūsų sistemas? Kokia įmonė? Kokios įmonės, asmenys?

A. RAŠČIUS. Labai daug sistemų. Pas mus apie 18 sistemų, tai pasirašyta 18 sutarčių. Tai „Thales“, „Indra“, (...).

V. BAKAS (*LVŽSF*). Yra kokia nors nepriklausoma, tarkime, jeigu „Indra“ tiekia įrangą, rizikos valdymo sistema?

A. RAŠČIUS. Ne, šiuo atveju... Tikriausiai teko diskutuoti su atitinkamais kompetentingais žmonėmis, kas turi prižiūrėti specializuotą įrangą. Tikriausiai geriausiai tas, kuris gamina, kitas paprasčiausiai nebus prileistas prie tos įrangos, nes kodai visuomet yra pas tos įrangos tiekėją.

V. BAKAS (LVŽSF). Tiesiog neprileisdavote kitų įmonių...

A. RAŠČIUS. Kodėl neprileisdavome?

V. BAKAS (LVŽSF). Ar prileisdavote? Ar buvo... Suprantu, pardavėjas tiekia, bet vis tiek yra rizikos valdymo sistemos.

A. RAŠČIUS. Gamintojas tiekia. Mes neperkame iš pardavėjų. Mes perkame iš gamintojų.

V. BAKAS (LVŽSF). Iš gamintojų, taip.

A. RAŠČIUS. Jeigu norima, gamintojai įrangą sukuria, ją prižiūri, garantija yra. Dabar atrasti žmogų, kuris prižiūrėtų svetimą sistemą, mums paprasčiausiai net Civilinės aviacijos administracija neleistų, nes turi turėti specialias licencijas, žmonės būti specialiai apmokyti. Tai beveik neįmanoma.

V. BAKAS (LVŽSF). Gerai. Kolegos, ar turime dar klausimų? Labai ačiū už jūsų atsakymus, ačiū, kad atvykote. Linkime jums sėkmės!

A. RAŠČIUS. Viso gero.

V. BAKAS (LVŽSF). Viso gero. (*Garso įrašo negirdėti*)

Laba diena, gerbiamieji, aš tada prašyčiau... Trumpai informuosiu. Kaip žinote, Nacionalinio saugumo ir gynybos komitetas atlieka parlamentinį tyrimą dėl asmenų, verslo subjektų, taip pat interesų grupių poveikio Lietuvos politinei sistemai situacijos strateginėse įmonėse, ir vienas iš tyrimo epizodų yra strateginės Lietuvos įmonės ir jose vykstantys ir vykę procesai. Mes jums šiandien užduosime keletą su tuo susijusių klausimų. Aš tada prašyčiau jūsų prisistatyti, trumpai papasakoti, ką veikiate, ir mes eisime prie klausimų.

M. GUSTYS. Laba diena dar kartą. Mindaugas Gustys, valstybės įmonės „Oro navigacija“ generalinis direktorius, laikinai ėjęs pareigas nuo praeitų metų vasario 4 dienos, o praeitų metų gruodžio 1 dieną paskirtas penkerių metų kadencijai.

---. Laba diena. (*Kalba ne per mikrofoną, negirdėti*)

V. BAKAS (LVŽSF). Puiku! Gal tada bendro pobūdžio klausimai. Iš tiesų jūsų įmonė atlieka labai svarbią funkciją, kuri yra svarbi ir nacionalinio saugumo požiūriu, kalbant apie jos veiklą. Aš gal norėčiau jūsų paprašyti papasakoti, kiek tai nėra susiję su valstybės paslaptimi, nes tokiu atveju reikia keisti aplinką, bet kiek įmanoma, kokias jūs bendras, atėję vadovauti arba atėję į komandą, matote rizikas, tiek kalbu apie technologinius sprendimus, susijusius su „Oro navigacijos“ veikla, tiek kalbu apie personalą? Kokius turite iššūkius, ką sprendžiate, kokias problemas sprendžiate, galbūt jų nėra?

M. GUSTYS. Kas nedirba, tas problemų neturi, taip sakant. O pasakyti, kad problemų nėra, tikrai negali. Sakykim, jeigu pradėtume apskritai nuo technologinių dalykų, tai pats pagrindinis iššūkis yra pakeisti patį mąstymą – nuo vienos įrangos ir jos pakeitimo, ir panašiai, o žiūrėti kompleksiskai paslaugų prasme: jeigu yra stebėjimo paslaugos, tai stebėjimo paslaugų kontekste, navigacinės – navigacinių paslaugų, ryšių – ryšių, ir numatyti 10–15 metų ateitį apskritai visos įrangos *network*. Kitu atveju, jeigu tu po vieną tyrinėji, žiūrinėji, gauni neefektyvumą, neracionalumą ir kartais iškreiptą vaizdą. Čia vienas dalykas – per tą efektyvumo prizmę.

Kitas dalykas – ne per efektyvumo prizmę, tai, be abejo, mes turime tam tikrą palikimą ir tam tikras VSD abejones dėl tam tikrų gamintojų ir įrangos tiekėjų, ir tos įrangos priežiūros aptarnavimo sutarčių. Ypač žiūrint per Rytų partnerystę, į gamintojus, kurie labiau susiję su Rytai, sakykime taip. O žiūrint per personalo prizmę, tai mūsų įmonėje tikrai nebuvo didelis kadrų tekamumas. Iš vienos pusės, tai natūraliai suprantama, nes skrydžių vadovas, atėjęs į įmonę, jis Lietuvoje tokią ir turi vienintelę įmonę, kurioje gali tą darbą dirbti, iš principo. Jeigu atėjo technikas ir prižiūri radijo lokatorius, tai irgi didžiąją dalimi tai vienintelė įmonė, nebent dar kariškiai galėtų būti, karinė struktūra.

Be abejo, čia problema yra ta, kad tam tikra dalis žmonių yra įdarbinti iki Lietuvos nepriklausomybės atgavimo, ir automatiškai klausimas, kiek jie apskritai yra lojalūs valstybei ir kiek jie nelojalūs. Tai šiandien galime konstatuoti, kad nemažai pokyčių įvykę ir šiuo momentu yra tik iki 10 % darbuotojų, kurie įsidarbinę iki 1991 metų. Apie 90 % darbuotojų yra įsidarbinę po 1991 metų, tai yra po visų šitų įvykių. Taip glaustai galėčiau sakyti (...).

---. Aš gal trumpai, tik dėl pačios saugumo politikos struktūros, iš esmės įmonė (...), tai pačios įmonės, kaip sakyti, techninės įmonės veiklą reglamentuoja įvairūs įstatymai, tarp jų (...) įstatymus. Iš esmės mes turime keturis sektorius, kuriuos mes šiandien turime suskaidę. Tai duomenų saugumas. Duomenų saugumas. Mes kalbame šiuo atveju apie įslaptintą informaciją ir apie neišslaptintą informaciją, tokios kaip komercinės paslaptys, konfidenciali informacija ir t. t.

Iš esmės pagal tos informacijos suskaidymą darbuotojai irgi turi tam tikras kategorijas, iš tikrųjų ne visi darbuotojai gali patekti, susipažinti arba prieiti prie tos informacijos. Kalbant apie įslaptintą informaciją, beveik (...) 5 % darbuotojų turi vienokią ar kitokią slaptumo žymą. Iš esmės visi vadovaujantys įmonės darbuotojai turi konfidencialiai arba slapta. Tai departamentų vadovai, generalinis direktorius turi slapta. Struktūrinio... grandies vadovai – konfidencialiai. Leidžiantis į inžinierių lygmenį – tai dažniausiai riboto naudojimo informacija.

Kitas didelis, vadinkime, tas mūsų paketas iš esmės susijęs su fizine sauga, fizinių objektų apsauga. Pradėjome iš tikrųjų glaudžiai bendradarbiauti su Nacionaliniu kibernetinio saugumo centru, su Valstybės saugumo departamentu. Tai būtent, kai dabar įvardiname – informa-

cinės infrastruktūros saugumas. Kalbant apie informacinės infrastruktūros saugumą, mes kalbame šiuo atveju apie radarų tinklus iš esmės, apie kitą informacinę sistemą.

Vadinkime taip, tam tikros techninės priemonės valstybės yra diegiamos pas mus, ta informacija, vienokia ar kitokia, renkama, analizuojama, išvados yra teikiamos. Tai ne vien tik iš mūsų pusės, bet iš esmės iš valstybės institucijų pusės. Plius mes patys iš savo pusės investuojame į tas kibernetinio saugumo priemones, nes ir įstatymas iš esmės įpareigoja tai daryti.

Tai tiek trumpai apie pačią (...) struktūrą, kaip šiandien organizuojamas saugumas. Aš nežinau, kiek čia galima atvirai sakyti, kadangi įslaptintas pokalbis, bet iš esmės tie susitikimai... *(Kalba ne per mikrofoną, negirdėti)*

Supratau. Iš esmės tas betarpiš bendradarbiavimas su visomis valstybės institucijomis vyksta.

M. GUSTYS. Sakykime, pati paslaugų filosofija. Prieš dešimt metų technologinis įrenginys buvo technologinis įrenginys, neturintis kažkokių sąsajų. Šiandien technologinis įrenginys yra tik dalis to, iš principo viskas į IT ir duomenų perdavimą perėję. Natūraliai mūsų padidintas dėmesys ir į ką mes tikrai didelį dėmesį kreipiame – tai duomenų perdavimo saugumas ir kibernetinė sauga. Aš sakyčiau, esame viena iš tų institucijų, kuri glaudžiausiai susijusi su Nacionaliniu kibernetikos centru, esame bendradarbiaujantys, ir tikrai per šitą prizmę, bent jau europiniu lygmeniu, vertinant „Oro navigacijos“ paslaugų teikėjus, laikoma, kad tikrai ne prastai stovintys.

V. BAKAS (LVŽSF). Bet tas bendradarbiavimas su Kibernetinio saugumo centru, kaip išorės partneriu, čia yra jūsų veiklos tęstinumas? Jūs tą atradote atėję ar jūs sukūrėte tą temą?

---. Galima sakyti sukūrėme, nes mes startavome iš esmės (...) nuo praeitų metų. Čia jau generalinio direktoriaus pradėjo...

---. Nuo kovo mėnesio, sakykime.

V. BAKAS (LVŽSF). O kas iki šiol teikia tas vadinamas rizikų valdymo arba, sakysime, tos infrastruktūros ir sistemų saugumo įvertinimo paslaugas? Kas tos įmonės? Buvo kas nors, buvo kokia nors rizikų valdymo sistema?

---. Rizikų valdymo sistema kaip tokia egzistavo. Iš esmės oro navigacijos paslaugų tiekėjas – tai valstybės įmonė „Oro navigacija“. Iš esmės reglamentuojama yra Tarptautinės civilinės aviacijos organizacijos. Iš esmės tie tarptautiniai standartai įpareigoja įmonę valdyti vienatvumo, konfidencialumo, prieinamumo iš esmės prie informacijos... tam tikras priemones taikyti, vadinkime, tiems tikslams pasiekti. Tai vienas dalykas, kontrolės mechanizmus iš esmės šiandien vykdo ir iš dalies ketina vykdyti ir Civilinės aviacijos administracija, žiūrint iš tos pusės, kaip laikomasi Tarptautinės civilinės aviacijos organizacijos taisyklių.

---. Sakykime, jeigu papildant, yra įmonėje veikianti kokybės vadybos sistema pagal ISO standartus. Tai kokybės vadybos sistemos vienas iš elementų vis dėlto yra rizikos valdymas. Tik

pagrindinis klausimas, kiek tu tos kompetencijos turi visus šituos klausimus valdyti. Mes identifikuojame, kad įmonė šioje srityje tikrai galėtų stiprėti, ir nuo gegužės 2 dienos ateina žmogus iš Antrojo operatyvinio departamento, kuris būtent mums padės papildomai valdyti šitas rizikas, susijusias su trečiosiomis šalimis ir būtent su nacionaliniu saugumu.

V. BAKAS (*LVŽSF*). Kai jūs... Gera, jūs čia įvardinote pradžioje tokio bendro pobūdžio informaciją, kad štai VSD nepatinka, kažkokie procesai netenkina, įstatymai įpareigoja. Bet jūs, kaip profesionalai, man galėtumėte pasakyti, kas jums labiausiai kelia nerimą dirbant metus, pusantrų, kokios sritys, įmonės? Kalbu saugumo požiūriu. Nekalbu apie tai, kad įstatymai yra įrankiai, VSD, kitos tarnybos yra tik priemonė, kuri gali padėti. Bet jums, kaip profesionalams, kas labiausiai kelia nerimą?

---. Iššūkiai. Iš esmės iššūkiai susiję būtent su IT technologijomis. Kaip žinome, iš esmės tik įmonė, kaip tokia... keičiasi tas, vadinkime, techninis supratimas, arba tas techninis lygmuo, ir daugelis procesų pereina į IT lygmenį. Tai tų žinių ar tų kompetencijų gavimas, pritraukimas į įmonę, tų žinių pakankamas įvedimas ir tų procesų suvaldymas yra iš esmės tas iššūkis, kuris šiandien egzistuoja įmonėje. Mes turime pritraukę žmonių, jau nuo praeitų metų turime su atitinkama patirtimi naujų darbuotojų, kurie bando suvaldyti tuos procesus, kuriuos mes artimiausiu metu (...) suvaldyti. Iš esmės ieškome, vėlgi tas rizikas esame įsivertinę iš esmės, kiek valstybei tam tikrų, vadinkime, sistemų netekimas... kokį poveikį galėtų daryti iš esmės įmonės veiklos tęstinumui, kaip įmonė tokiai valstybei. Tai vėlgi ieškome alternatyvių sprendimų, bendradarbiaujame su mūsų kaimyninėmis valstybėmis, iš esmės kad tam tikrus duomenis būtų galima gauti, jeigu kalbant šiuo atveju konkrečiai, radarų duomenis ir panašiai.

---. Sakykim, o per paslaugų teikimo prizmę, na, mes nesame tie akli, kurie nežiūri į pačią bendrą situaciją. Užtenka į žemėlapią pažiūrėti, ir mes žinome, kad iš vienos pusės yra Karaliaučiaus sritis, Kaliningrado, kuri nepriklauso nei Europos Sąjungai, nei NATO šalims, ir ji tokia balta dėmė yra visoje toje politikoje, kuri apskritai (mes esame reglamentuojami Europos Sąjungos lygmeniu ir panašiai) iškrenta iš šito dalyko.

Iš kitos pusės, kartu žinome, kad yra Baltarusija ir vėlgi netoli Baltarusijos yra ta pati Rusija, ta pati Baltarusija greičiausiai Rusijos įtakos srityje. Mes tuos procesus suprantame, bet kartu iš profesionalumo pusės tu supranti, kad orlaivį turi į kaimyninę šalį saugiai perduoti. Jeigu tu nori orlaivį perduoti saugiai, vadinasi, kažkaip bendradarbiauti, būtent šias paslaugas teikdamas, turi su tam tikrų oro navigacijos paslaugų teikėju. Tik tas atitinkamas bendradarbiavimas su Lenkijos, Latvijos kaimynyste yra visiškai kitoks negu su Rusijos ir Baltarusijos. Čia iššūkis pagrindinis toks. Nes ta šalis, kuri yra Europos Sąjungos viduryje, tokių problemų neturi, viskas veikia, laisvas duomenų perdavimas, bendri duomenų tinklai ir visi kiti niuansai. Mes, deja, su tomis problemomis susidūrėme ir tai yra iššūkis mums, be abejo.

V. BAKAS (*LVŽSF*). Gerai. Tada eikim dar konkrečiau. Noriu jūsų paklausti apie jūsų paslaugų teikėjų, kurie tiek diegia radiolokacines sistemas įrangą, tiek ją prižiūri. Ar jums nekelia klausimų šitų tiekėjų patikimumas? Ir kokie čia pokyčiai nusimato ar nenusimato?

---. Jeigu istoriją žiūrėtume, tai radiolokatoriaus diegėjas buvo ispanų įmonė „Indra“, kurios subrangovas vienas buvo iš Suomijos, kaip mes vadinam skliausteliuose, Rusijos įmonė NRPL.

V. BAKAS (*LVŽSF*). Tai Suomijos ar Rusijos?

---. Oficialiai pagal registrą tai yra Suomijos.

V. BAKAS (*LVŽSF*). Bet pagal kapitalą?

---. Greičiausiai Rusijos. Be abejo, šitas klausimas kyla. Mes nuo 2017 metų pabaigos, kai pasibaigė priežiūros sutartis, šitos sutarties nepratęsėme. Mes jau kurį laiką su Valstybės saugumo departamentu bandome apskritai šitą klausimą išspręsti, kuria linkme vis dėlto nueiti reikėtų, nes mes patys suprantame, kad be radarų mes negalime teikti paslaugų. Lygiai taip pat suprantame, kad radarai genda. Vienintelis detalių tiekėjas, kad ir kaip būtų keista, yra gamintojas. Ką mums pavyko išsiaiškinti ir kokią mes medžiagą perdavėme tam pačiam VSD, tai, kad jau kuris metas tuos suomių yra nupirkusi grynai angliško kapitalo įmonė. Angliško kapitalo įmonės istorija domėjomės ir panašiai, ar tai yra netyčia įkurta, kaip sakėt, naujai su neaiškiu kapitalu ir panašiai. Tai yra šeimos verslas, kuris jau kelias dešimtis metų eina ir būtent specializuojasi šitoje srityje.

Mūsų dabar pagrindinis fokusas iš principo yra dviem kryptim. Pirmas dalykas. Išsiaiškinti, kiek patikimi yra anglai, kurie gali teikti šitą paslaugą, ir ar jie yra patikimi t. y. ar gali tą paslaugą teikti anglas-anglas, ne anglas-rusas, gavęs Anglijos pilietybę, bet anglas-anglas. Ar yra tokia įmanoma galimybė? Tada apskritai, kaip įmonės patikimumas, bet lygiagrečiai mes lygiai taip pat nagrinėjome klausimus... Jeigu šitas kelias nėra įmanomas ir mes vis dėlto detalių kažkodėl negalime iš jų gauti, automatiškai ką mes galime padaryti? Mes jau dabar su Vakarų tiekėjais esame uždavę jiems užklausas, kiek apskritai kainuotų galimybė išoperuoti tą pirminį radiolokatorių, t. y. geležį naudoti tą pačią, nes geležis yra geležis, bet būtent operacinę sistemą. Sausio mėnesį esame davę užduotis. Kad ir kaip būtų juokinga, šį rytą turėjo atsiųsti, neatsiuntė dar. Vis dėlto laukiame, kokia ta finansinė išraiška turėtų būti, kad mes galėtume susidėlioti protingai. Jeigu mes gauname atsakymą, kad vis dėlto mes tam tikrų detalių komponentų negalime pirkti iš tiekėjo, iš tų radiolokatorių gamintojo ar kas juos nupirko, ką mums toliau daryti, nes mums paslaugų teikime jie yra reikalingi. Mes tiek planą A, tiek planą B nagrinėjome.

V. BAKAS (*LVŽSF*). Aš tik dar papildysiu. O ta, sakysim, pati... Suprantu, ten perduota... Nupirko ten anglų šeimos verslo įmonė, bet pati technologija, pati įranga, gamintojas, kas yra – Rusijoje... Suprantu, pardavėjas yra, dabar tapo britai po to, kai buvo suomių *a lá*, rusai. Bet kas patį turinį gamina?

---. Patį turinį gamino būtent asmenys, susiję su Rusija. Šiuo momentu, ar jie būtent toliau tą patį daro, aš negaliu pasakyti, nes mūsų apie tai neinformuoja, ar jie tas plokštes keičia kažkur, gamykla kažkur kitur ir panašiai. Kadangi mes tos informacijos nelabai valdome, tai mums yra svarbiausias valdymo būdas toks, kad būtų neįleista nepatikimų žmonių prie radiolokatorių. Vienas dalykas.

Antras. Apskritai radiolokatorių visą įmonės duomenų mainų tinklą apsaugoti nuo įsikišimo iš išorės. Mes tai šiai dienai esame užtikrinę. Mes bendradarbiaujame su Kibernetikos centru visu šituo klausimu ir mes tai stebime. Turime papildomą planą, kiek papildomai tas priemonės išplėsti, kad būtent mes galėtume aiškiai pasakyti: jokių anomalijų ten nevyksta tame mūsų tinkle ir jokio poveikio iš išorės nėra. Tačiau klausimas kitas, kad vis tiek tam tikros detalės genda ir iš kur jas gauti. Čia tas pagrindinis klausimas.

V. BAKAS (LVŽSF). Tų detalių gamintojas kas yra – Rusija ar tai yra...

---. Šiai dienai tai faktas, kadangi technologijos ir *know how* yra ne Anglijoje, taip sakant, o faktas, kad tai yra Rusijoje, bet kitas dalykas yra, kiek į tą detalę, į tą komponentą kažko galima įdėti. Mūsų nėra tikslas, kad komponentą, mums nežinant, atvažiuoja, kažkas įdeda ir panašiai. Mūsų tikslas – sugedusią detalę išsiųsti, naują detalę gauti, ją, kiek įmanoma, patikrinti ir tik tada ją įdiegti.

V. BAKAS (LVŽSF). Prašau, Laurynai.

L. KASČIŪNAS (TS-LKDF). Kaip aš suprantu, čia ir yra tas rizikos suvaldymo receptas. Kitaip tariant, kiek mes suprantame, iki jūsų... (*Kalba ne per mikrofoną, negirdėti*)

---. Priežiūros ir remonto paslaugas, taip.

L. KASČIŪNAS (TS-LKDF). Jis yra vienas iš jūsų rizikos šaltinių.

---. Taip.

L. KASČIŪNAS (TS-LKDF). Vyko tyrimas, išsiaiškinome, kad ir nebuvo kokio nors... (*Kalba ne per mikrofoną, negirdėti*)

---. Reikia atskirti kelias įrangas. Su radijo lokatoriumi... Tas pats Nacionalinis kibernetikos centras aiškiai deklaravo, kad detalčiai jie tų priemonių tikrai neturi, nes iš principo reiktų radarą išrinkti iki smulkiausio varžtelio. Bet ką jie deklaravo? Jie deklaravo tai, kad gerai, jeigu šito negalime, bet mes galime kontroliuoti apskritai duomenų srauto tekėjimą. Šitą mes galime kontroliuoti. Čia ir yra visas poveikis, visas fokusas, kur mes koncentruojamės ir ką bandome užtikrinti.

---. Kalbant apie rizikos valdymą, iš esmės, ką mes turėjome anksčiau ir ką turime šiandien, tai jeigu mes turėjome anksčiau radarų aptarnavimo ir priežiūros iš esmės visą sutartį, tai koncepcija iš esmės keičiasi, ką (...) paminėjo, tai, kad mes ketiname įsigyti tikrai tas būtinas remonto paslaugas, kai tai tikrai būtina įmonei. Esmė – iš principo visiškai pasikeitusi koncepcija,

vadinasi, jokių rusų-suomių ar rusų-anglų ar anglų-suomių, nesvarbu, kaip būtų įvardyti, mes neketiname įsileisti ir prileisti prie mūsų įrangos.

Plius, kaip paminėjote, mes ketiname, įsidiegti esame šiandien papildomas (...) priemonės, ketiname jas išplėsti iš esmės artimiausiu metu, nežinau, per kelis mėnesius, ir tą informaciją, tas grėsmes valdyti.

---. Aš, jeigu galima, papildysiu dar klausimą. Ar jūs esate dabar 100 procentų užtikrintas, gerai, kiek procentų užtikrintas, kad kokios nors su Rusija susijusios tarnybos neturi duomenų apie judėjimą iš Lietuvos... (*Kalba ne per mikrofoną, negirdėti*)

---. Jeigu teisingai atsakant į šitą klausimą, neinterpretuojant, mes esame 100 procentų tikri, kad Rusijos tarnybos turi tuos duomenis, bet jie neturi iš mūsų sistemų. Aš manau, kad jie turi pakankamus pajėgumus Sankt Peterburge, Karaliaučiaus srity, kurie puikiai stebi šitą regioną ir kurie puikiai turi šituos duomenis. Radijo lokatorius yra, kaip sakoma, veikimo zona yra, mūsų radijo lokatoriai, kadangi mes esame verslo įmonė, mes žiūrime, kiek mums paslaugų tiekimui reikia, ir tas stebėjimo spektras apsiriboja tam tikru lauku, kad mūsų padengimas būtų. Tačiau jeigu tu radiolokatorių pasistatysi tokio galingumo, kad jo stebėjimo laukas didesnis bus, ypačingai dėkinga vieta Kaliningrado sritis, aš manau, kad, be abejo, kad jie turi tą.

V. BAKAS (*LVŽSF*). O, pavyzdžiui, trikdyti mūsų...

---. Čia kitas klausimas.

V. BAKAS (*LVŽSF*). ...turi tokias galimybes, yra tokios galimybės?

---. Mes, sakykim, apskritai nuo 2008 metų, kai turime, tikrai nesame pastebėję, kad tai būtų.

Antras dalykas, kaip ir minėjom, per duomenų mainų tinklą mes stebime, apskritai vyksta kokia nors anomalija ar nevyksta. Kol kas irgi tokių dalykų nesame identifikavę, kad tai vyktų. Taip, tai neįvyko. Taip, mes tam tikra dalimi galime sakyti, kad mes tai kontroliuojame, tačiau 100 procentų niekada negali būti tikras.

V. BAKAS (*LVŽSF*). Noriu paklausti dar apie, sakysim, incidentus pačius. Kalbu apie kenkėjišką įrangą jūsų įmonės sistemose. Ar buvo tokių atvejų nustatyta?

---. Mes čia galime...

V. BAKAS (*LVŽSF*). Ta prasme, ar buvo jie nustatyti, ar tai yra įslaptinta informacija, ar jūs ją kažkaip... Jūsų institucijoje šita informacija...

---. Mūsų institucijose įrangoje, kuri naudojama skrydžių valdymo paslaugoms, tokio dalyko nebuvo nustatyta. Moksliniame tiriamajame darbe... kuri nebuvo naudojama tiesioginių paslaugų tiekėjo, tas dalykas galimai buvo aptiktas, kuris galimai gali būti naudojamas, tačiau nėra duomenų, ar buvo naudojamas.

V. BAKAS (*LVŽSF*). Gerai, paskutinis klausimas. Štai Lietuva iki jūsų, „Oro navigacijos“ vadovai, kūrėjai pasirinko tam tikrus paslaugų tiekėjus ir panašų, kad jie dominavo tame sektoriuje, kaip ir kituose mūsų strateginiuose sektoriuose. Jūsų, kaip ekspertų, vertinimu, šitas pasirinkimas buvo vienintelis galimas? Ar Lietuva turėjo pasirinkimą eiti kitu keliu? Kaip atrodė, pavyzdžiui, kaimynai lenkai, estai, latviai? Vis tiek, matyt, jūs domitės tais dalykais. Kalbant apie technologinius sprendimus... Nes mes, kaip suprantu iš jūsų pasakojimo, pasirinkome sprendimus, kurie yra susiję su Rusijos verslo įmonėmis... su Rusijos verslu ir su Rusijos gamintojais ir pardavėjais? Ar čia buvo vienintelis pasirinkimas? Ar vienintelis geriausias?

---. Plačiau truputį pakomentuosiu visą šitą dalyką. Oro navigacinės paslaugos yra skaiđomos į oro eismo vadybą: ryšiai, navigacija, stebėjimas, aeronautikos informacija ir paieškos ir gelbėjimo koordinavimas. Su Rusijos tiekėju yra susijusi tik vienintelė stebėjimo paslauga ir tik tai vienas iš elementų – tai pirminė radiolokacija. Mūsų „Oro navigacijos“ paslaugų tiekimo pati svarbiausia yra antrinė radiolokacija, kai orlaivis susisiečia su antriniu radiolokatorium atsakikliais. Tačiau kadangi yra bendroji aviacija ir visi kiti niuansai, tam tikri orlaiviai skraido be atsakiklių, todėl reikalingas tas pirminis radiolokatorius, kuris spinduliais, per fiziką, kaip sakant, atspindi šituos objektus. Pirminė radiolokacija tam naudojama. Būtent šito Rusijos tiekėjo yra šita įranga. Oro eismo vadyboje Rusijos įrangos iš viso nėra. Ryšių paslaugose nėra. Navigacijos paslaugose Rusijos įrangos nėra.

Europoje apskritai yra, sakyčiau taip, du su puse tiekėjų, kurie dominuoja. Tai yra ispanų „Indra“, prancūzų „Thales“ ir tas puse, kuris nėra toks stiprus – italų „Leonardo“. Oro eismo vadybos sistemose (Europa (jau viešai tas yra žinoma) ir Europos Komisija visa tai žiūri, netgi per technologijų vystymą tai skatina) yra kuriami du technologiniai aljansai. Vienas aljansas, kuris su „Indra“ eina, kitas aljansas kuris eina su „Thales“. Su „Indra“ einantis aljansas vadinasi ITEC, jame ir mes dalyvaujame, o su „Thales“ vadinasi (...) ir būtent tos sistemos pagrindu kuriamas aljansas. Šiuo atveju ITEC aljanse dalyvauja Ispanijos, Anglijos, Vokietijos, Lenkijos, Olandijos, Norvegijos ir Lietuvos oro navigacijos paslaugų tiekėjai ir tikimasi, kad daugiau tas ratas išsiplės. Čia yra su ispanais bendradarbiavimas.

Ryšių sistemose dominuoja vėlgi keli gamintojai. Tai yra vokiečių (...), (...) šveicarų, kurio realiai teisės tas pats (...) nupirko iš principo ir dar keli smulkesni žaidėjai.

Teikiant navigacines paslaugas ir įrangą dominuoja „Thales“. Šiandien pasivijo „Indra“ ir tam tikrus sprendinius smulkesni gamintojai gali pateikti. Šiuo atveju mūsų navigacinėse paslaugose dominuoja „Thales“ įrenginiai, tai yra: tūpimo pagal prietaisus sistemos, švyturiai ir panaši įranga. Tas spektras, kad sakytume, kad mūsų paslaugų teikimas ir įranga tikrai priklauso nuo to, aš tikrai nedrįsčiau, nes tikrai tam tikra dalis tam tikrų paslaugų, kurių mes stengiamės, bandome rasti sprendinį, kaip atsisakyti.

Jeigu grįžtume, kaip kaimynai elgiasi, tai Lenkija šiandien, tikrai žinome, vykdo projektą būtent su tuo pačiu IASAT, t. y. tais anglais, kurie nupirko NRPL, būtent diegdami mobilų radiolokatoriaus bokštą. Tai yra kaip tų angliškai *contingency* užtikrinimas, kad jeigu tam tikra radiolokacinė stotis sugenda arba reikia atlikti tam tikrą priežiūrą, priežiūros metu reikia radiolokatorių išjungti, tas mobilus radiolokatorius važiuoja į tą vietą ir atlieka būtent tos įrangos pakaitalą, ir atlieka tam tikras funkcijas. (...) kiek teko matyti, daugiau vis tiek jų veikla yra orientuota į Aziją – Kazachstaną, Armėniją ir panašiai.

V. BAKAS (*LVŽSF*). Čia NRPL?

---. NRPL arba to vadinamojo IASAT. Būtent daugiau dominuoja tose šalyse, bet, kaip kad lenkų kolegų pavyzdys rodo, kad ir jie turi šitą dalyką ir kad tas projektas dabar gyvai vyksta. Lygiai tą patį, žinome, nežinome, aišku, dėl kokių priežasčių, viena iš priežasčių gali būti įrangos tyrinėjimas ir panašiai, tris radijo lokatorius iš to paties IASAT'o su NRPL'o viduriais amerikiečiai nusipirko, ir čia yra vienas iš naujausių kontraktų. (*Balsai salėje*) Mes nežinome kodėl. Viena versija gali būti, kad patikrinti reikia.

L. KASČIŪNAS (*TS-LKDF*). Technologiniai klausimai jau baigėsi ar dar tęsiasi?

V. BAKAS (*LVŽSF*). (...) ką norit čia.

L. KASČIŪNAS (*TS-LKDF*). (*Kalba ne per mikrofoną, negirdėti*)

---. Kaip generalinis direktorius sakė, tai šimtaprocentinio saugumo niekada nebūna, suprantate. Klausimas, ar mes riziką suprantame? Taip, mes rizikas vertiname. Rizikas matome. Apie tuos 10 %, kur buvo minėtas paveldas ir t. t., naujai ateinančius asmenis vertiname kaip grėsmes iš esmės. Tik šiuo atveju ką mes darome – tai renkamės priemones, kaip tas grėsmes valdyti, kaip tas rizikas valdyti. Priemonių šiandien mes turime, tiek patys turime, tiek įstatymai mums suteikia tam tikrus įgaliojimus ir galimybes, kaip tai galima padaryti. Turime padalinius, kurie tuo užsiima. Sakau, tos grėsmės yra įvardintos ir jos yra žinomos, mes manome, kad yra ganėtinai valdomos. Iš esmės dėl šimtaprocentinio, jeigu klausimas dėl šimtaprocentinio, tai ne, greičiausiai ne. Visą laiką tikimybė yra ir mes iš istorijos, ir iš savo istorijos žinome, ir iš valstybių istorijos žinome, kad tokių atvejų pasitaiko, tai garantijų nėra. Bet mes žinome, tas grėsmes žinome ir jos visai...

M. GUSTYS. Pagrindinis dalykas – rizikų valdymas yra vienas iš prioritetų, per šią priзмę personalas yra žiūrimas. Jeigu trumpai, su tam tikru kiekiu žmonių, kurių rizikos laipsnis buvo didesnis, atsisveikinta per 2017 metus. Tam tikras skaičius žmonių, kurių rizikos laipsnis buvo minimalus, buvo patraukti apskritai nuo vadovaujamų ar tų pareigų, kurios gali daryti tiesioginę įtaką paslaugų teikimui.

V. BAKAS (LVŽSF). Turite Strateginių įmonių įstatymą, ten gana stiprūs įrankiai, nes iš jūsų, kaip čia pasakyti, yra viena bent jau tikrai žvaigždė kilusi. Kalbu apie nuteistą už šnipinėjimą asmenį.

---. Aš tą ir sakiau apie istoriją, mes turėjome istoriją šia tema. (*Balsas salėje: „O jūs turite profsąjungų?“*)

M. GUSTYS. Taip, mes turime keturias profsąjungas. (*Juokas salėje*) (*Balsai salėje*)

V. BAKAS (LVŽSF). Gerai, mes galime jau eiti į pabaigą. Toks klausimas būtų. Čia draugiškas ir noriu žiniasklaidos paprašyti draugiškai sureaguoti, negąsdinti visuomenės. Ranką prie širdies pridėjus, siekiant modernizuoti „Oro navigacijos“ sistemas, ypač susijusias su oro erdvės stebėjimu, modernizuoti taip, kad, sakytume, iš tikrųjų yra saugūs sprendimai, patikimi sprendimai, kokie kaštai galėtų būti, jūsų vertinimu? Kokios tai sumos?

M. GUSTYS. Sakykime labai paprastai. Kadangi mes būtent per technologinę prizmę, tai su Rytai susaistyti būtent per pirminę radijo lokatoriaus prizmę. Visa pagrindinė bėda, kad tas pirminis radijo lokatorius yra tam tikra prasme sutuoktas su antriniu radijo lokatoriumi. Vienas be kito, pasirinkta, negali veikti, nes ant vieno bokšto yra padėtas, nes taip ekonomiškai yra efektyviau, negu du šalia vienas kito pastatyti.

Esmė. Paimti vieną naują pirminį radijo lokatorių kainuoja 3 mln. eurų, paimti vieną naują pirminį, sutuoktą su antriniu, kainuoja apie 5 mln. eurų. Mūsų siekis dabar yra išsiaiškinti, kiek kainuoja tik pirminio vidurius išoperuoti ir sutuokti su tuo, kas dabar yra – geležimi ir antriniu radijo lokatoriumi.

Mes vertiname, kad tikrai tai turėtų būti pigiau nei 3 mln. eurų. Kažkas tarp milijono ir pusantro milijono greičiausiai. Jeigu tuo variantu, kad gamintojas pasako – okey, išoperuoti galima tuos vidurius ir visus tris pakeisti, tai maždaug apie 4,5 mln. eurų būtų, vertinant geresniu scenarijumi. Prastesniu scenarijumi reiktų pakeisti visus tris radijo lokatorius. Čia pagrindinis kitas klausimas ateina, ar tikrai tie trys radijo lokatoriai yra pats efektyviausias paslaugų teikimo būdas. Ką mes dabar identifikavę esame stebėjimo paslaugų teikimo prasme? Kad egzistuoja antrinė radiolokacija, ne tik antriniai radijo lokatoriai, tačiau ir (...), t. y. regioninė (...), kaip sakant, ne oro... aerodromo teritorijoje. Jos diegimas kainuoja apie 3 mln. eurų. Ir tada mes vertiname, kad prie tos sistemos iš principo greičiausiai reiktų dviejų antrinių radiolokatorių, užtektų. Ne trijų, nes kartu ir kaimyninių šalių, t. y. Lenkijoje Gdansko ir Rygos... Ciravos ir Rygos, radiolokatoriaus padengimo zoną žiūrime, ir tada pagrindinis klausimas dėl pirminio radiolokatoriaus. Kur mums jų reikia? Mums jų reikia pagal savo paslaugų teikimo prigimtį oro uostose. Atskiri pirminiai radiolokatoriai, aerodrominiai, tie mažesni, apie 1 mln. eurų kainuoja. Yra įvairūs spektrai, bet kai mes vertiname nuo to išoperavimo, nuo 4,5 mln., iki ilgesnių periodų, keičiant visą koncepciją, tai galėtų iki 10 mln. būti, tai ta suma, kuri, taip sakant, laviruoja...

V. BAKAS (*LVŽSF*). Gerai, ačiū. Ar turime dar klausimų? Prašau, Jonai.

J. JARUTIS (*LVŽSF*). Gal diletantiškas. Ar jūs matote privačius lėktuvėlius čia skraidančius? (*Juokas salėje*)

V. BAKAS (*LVŽSF*). Dronus. (*Kalba visi kartu*)

J. JARUTIS (*LVŽSF*). Suprantate, apie ką kalbu.

M. GUSTYS. Matyt, matome. (*Balsai salėje*) Pagrindinis dalykas, kad vėl mes turime atskirti tą valdomą ir nevaldomą oro erdvę. Jie skrenda nevaldomoje oro erdvėje, kur mes tas skrydžio informacines paslaugas teikiame. Jeigu radijo ryšis yra ir galima susisiekti su tuo lėktuvėliu, tai tiek ir susisiekiame, tam tikrą informaciją duodam, tiek ir matom toje sistemoje. Ypatingai gerai būtų... Pirminiai radiolokatoriai vis tiek jie priklauso nuo, taip sakant, reljefo, spinduliuotės ir kurioje vietoje tai yra. Tai pats geriausias atvejis, kaip bendrojoje aviacijoje yra apibrėžiama, kai turi tuos atsakiklius, kurie *susiriša* su antriniu radiolokatoriumi ir tada tikrai teisingai sistemoje yra atspindėti.

---. Kokiam aukštyje jau nebematot? (*Juokas salėje*)

M. GUSTYS. Mes kontroliuojame visą oro erdvę virš Lietuvos.

V. BAKAS (*LVŽSF*). Po žeme mato. (*Juokas salėje*) Ar turime dar klausimų? Prašau.

---. Jūs dabar atėjote dirbti, sakėte, 2017 metų vasarį laikinai, dabar jau paskyrė. O kiek laiko jūs dirbote iki tol šioje sistemoje ir prie senojo vadovo?

M. GUSTYS. „Oro navigacijoje“ aš dirbu nuo 2005 metų, pradėjau darbą kaip rinkodaros vadybininkas, man atrodo, po to pereita per metus į ekonomisto pareigas, kurį laiką padirbus ekonomistu, buvau 2012 metais paskirtas finansų ir ekonomikos direktoriaus pavaduotoju. Ir iki šito paskyrimo šias pareigas ir einu.

Pagrindinė mano veiklos sritis buvo strateginiai veiklos planai per finansų prizmę, rinkliavų ir veiklos planų derinimas su oro erdvės naudotojais, su oro kontrole Briuselyje ir su Europos Komisija.

V. BAKAS (*LVŽSF*). Ačiū, sėkmės jums užtikrinant mūsų oro erdvės saugumą, patikimumą.

M. GUSTYS. Saugumą užtikrinam kartu su karinėmis pajėgomis, pagrindinis aspektas jiems yra...

V. BAKAS (*LVŽSF*). Ačiū, sėkmės jums. Iki.

Žymėjimų reikšmės

- . – iš garso įrašo neatpažintas posėdyje dalyvavęs asmuo
- (...) – neaiškiai ištartas žodis ar frazė
- ... – nebaigta posėdžio dalyvio mintis

Stenogramą parengė:

Stenogramų skyriaus vedėja	R. Mečkauskienė
Stenogramų skyriaus vyriausioji specialistė	M. Francuzovičienė
Stenogramų skyriaus vyriausioji specialistė	D. Maniuškienė
Stenogramų skyriaus vyriausioji specialistė	S. Pagirienė
Stenogramų skyriaus vyriausioji specialistė	V. Valiauskienė
Stenogramų skyriaus vyriausioji specialistė	N. Židonienė
Stenogramų skyriaus vyresnioji specialistė	V. Šimkūnaitė
operatorė	G. Kudirkienė
operatorė	Ž. Mikėnienė
operatorė	S. Misiūnienė
operatorė	Dž. Šepetienė